

Aleš Črnič

Predsednik za novo dobo: religiološka analiza Drnovškovega obrata

POVZETEK: Članek analizira obrat v javnem delovanju predsednika Republike Slovenije Janeza Drnovška, ki se je v zadnjih dveh letih prelevil iz izrazito tehnokratskega politika v politika s poslanstvom. Ta obrat je potekal na nivoju vsebine s prenosom pozornosti od ozke politike in ekonomije k ekologiji, duhovnosti in socialnim vprašanjem, na nivoju forme pa z očitnim prehodom od prevladujoče zakulisnega, javnosti skritega delovanja k nadvse intenzivni in heterogeni komunikaciji ter k odprtim, včasih tudi aktivističnim javnim akcijam. Pri tem se je Drnovšek opiral na eklektično in sinkretično duhovnost nove dobe (new age), ki je kritična do etabliranih religijskih institucij in njihove formalizirane duhovnosti, sama pa temelji na subjektivnem tipu duhovnosti z močno izkustveno razsežnostjo ter na samouresničenju posameznika, ki ga skupaj s celotnim univerzumom pojmuje holistično. Kljub izraziti javni rabi novodobniškega diskurza pa Drnovšek ostaja med najbolj priljubljenimi slovenskimi politiki, kar zgovorno priča o spremenjenem družbenem položaju novodobniškega gibanja, ki je bilo ob svojih začetkih v šestdesetih letih 20. stoletja tipična kontrakultura, med intenzivno popularizacijo v zadnjih desetletjih pa so novodobniške ideje in prakse očitno postale legitimni del dominantne zahodne kulture.

KLJUČNE BESEDE: nova doba, new age, alternativna religioznost, duhovnost, Drnovšek

1 Uvod

V zadnjih dveh letih smo priča dejavnostim predsednika Republike Slovenije Janeza Drnovška, ki tako po vsebini kot načinu močno odstopajo od tistega, česar smo bili pri njem vajeni dolga leta. Njegove za politični parket precej nenavadne aktivnosti med politiki vzbujajo večje ali manjše nelagodje, v širši javnosti pa ob nespornih simpatijah tudi vrsto vprašanj. Kako razumeti Drnovškov obrat? Imamo naenkrat močno religioz-nega predsednika? Od kod diskurz, ki ga uporablja?

Pričujoči članek išče odgovore na tisti del teh vprašanj, ki se kažejo iz vsebine Drnovškovih dejanj in njegovega novega diskurza. Pri tem ne gre za politološko (čeprav se nekaterim ugotovitvam s tega področja ne moremo izogniti), še manj za politično analizo. S tem so se v zadnjem času ukvarjali številni množični mediji. V članku nas bo zanimal širši družbeni in kulturni kontekst, znotraj katerega se dogaja očiten obrat v Drnovškovem delovanju. Čeprav bomo določen poudarek posvetili religijskim oz.

duhovnim razsežnostim analiziranega dogajanja, pa nikakor ne gre za teološko, temveč za širšo kulturološko, sociološko in religiološko analizo, pri čemer se bomo najbolj opirali na kategorialni aparat, ki ga je v zadnjih desetletjih razvila sociologija religije (in znotraj nje še prav posebej sociologija novih religijskih gibanj).

V članku bomo najprej predstavili osnovne točke Drnovškovega obrata, potem orisali temeljne razsežnosti koncepta nove dobe (new age), v tretjem delu vanj umestili Drnovškova nova prizadevanja in na koncu pokazali, da je njegovo nadvse aktivno delovanje simptom kompleksnih sprememb v družbenem položaju in strukturi nove, alternativne duhovnosti.

2 Drnovškov obrat

Janez Drnovšek je izjemno uspešen politik, ki vse od začetkov svoje politične kariere opravlja funkcije najvišjega političnega nivoja. Leta 1989 je bil izvoljen za člana predsedstva SFRJ in še istega leta po avtomatskem ključu za eno leto postal predsednik Jugoslavije.¹ Leta 1992 je prevzel vodenje vlade neodvisne slovenske države in opravljal delo premiera celo desetletje (z le šestmesečno prekinitvijo leta 2000). Leta 2002 je sredi tretjega mandata s tega mesta odstopil in uspešno kandidiral za predsednika Republike Slovenije z mandatom do konca leta 2007.

Drnovšek si je svojo politično karizmo pridobil na neobičajen način, saj ni bil nikoli večš populističnega javnega nastopanja, prej obratno. Njegova priljubljenost, ki izvira vse od časov razpadanja Jugoslavije, je zmeraj izhajala iz domnevno izjemnih diplomatskih sposobnosti urejati stvari v zakulisju. Tako si, za razliko od večine novodobnih politikov, zaupanja volilcev ni pridobil z intenzivnim javnim promoviranjem, temveč z – za današnjo medijsko družbo precej nenavadno – osebno zadržanostjo v javnem nastopanju. Potem pa se je v razmeroma kratkem času njegova drža spremenila. Pred očmi javnosti se je obrat začel s (takrat presenetljivim) odstopom z naporne premierske funkcije in zmago na predsedniških volitvah leta 2002, sledila je selitev iz elitnega dela prestolnice v mirno ruralno okolje na Zaplano pri Vrhniki, približno sočasno pa je javnost izvedela tudi za predsednikovo resno bolezen: leta 1999 so mu zdravniki odkrili raka na ledvicah, nakar so mu eno ledvico tudi odstranili.² To je bil okvir, v katerem je Drnovšek temeljito spremenil svoj javni diskurz, kar je postalo zelo očitno v drugi polovici leta 2005 in še posebej v letu 2006: vse pogosteje je začel govoriti o dvigovanju zavesti, pozitivnem pristopu in razmišljanju, pozitivni energiji, soodvisnosti vsega bivajočega, notranji usklajenosti (kot pogoju za kvalitetno delovanje navzven) itd. Začel je opozarjati na globalne ekološke probleme, javno promovirati vegetarijanstvo in problematizirati na Zahodu prevladujoč način prehranjevanja (vključno s subvencijami

---

1. Na prvih neposrednih volitvah je (za mnoge povsem nepričakovano) premagal režimskega favorita Marka Bulca in tako postal prvi neposredno izvoljeni politik v socialistični Jugoslaviji. Predsednik kolektivnega predsedstva SFRJ je bil do 15. 5. 1990, v tistem času pa je predsedoval tudi gibanju neuvrščenih držav.

2. V začetku leta 2006 je v intervjuju v hrvaškem Nacionalu razkril, da so mu leta 2001 odkrili tudi metastaze na pljučih, kasneje pa še na jetrih (Nacional, 17. 1. 2006).

mesnopredelovalni industriji). Govoriti je pričel o blagodejnih učinkih tradicionalnega kitajskega in predvsem indijskega zdravilstva (ajurveda) ter se tudi sam postopoma obrnil k alternativni medicini (in s tem izrazil jasno nezaupnico uradni medicini).

O vsem tem je pričel obširno govoriti za domače medije. Nastal je vtis, da se je Drnovšek spremenil iz političnega pragmatika in skrajnega racionalista v odprtega, ljudskega človeka, ki javno govori tudi o intimnejših delih svojega življenja (kot je denimo soočanje s težko boleznijo, srečanje s hčerko³ ipd.). Naenkrat se je pričel udeleževati številnih javnih prireditev, svoje novo prizadevanje za običajnega, malega človeka pa je hkrati nadgrajeval z včasih simboličnimi, drugič pa zelo konkretnimi akcijami za mir in pravičnost. Na svetovni meditaciji za mir, ki jo je februarja 2006 v južnoindijskem mestu Bangalore priredila mednarodna fondacija indijskega guruja Šrija Ravija Šankarja Umetnost življenja (Art of Living), je trimilijonski množici govoril o tem, kako »moramo napredek doseči skupaj; vsi mi, ki enako mislimo in čutimo; s pozitivno energijo« (Mladina, 20. 2. 2006: 61). Kako to storiti, je razlagal v intervjujih na BBC-ju, CNN-u in nekaterih drugih mednarodnih televizijskih postajah,⁴ pa tudi v lastnih prispevkih, ki jih je objavljaval po svetu, med drugim tudi v Financial Timesu in International Herald Tribune. Pred tem zelo zadržan in pregovorno umirjen ter skrajno preračunljiv politik je naenkrat postal izjemno aktiven na številnih področjih tako doma kot v tujini. Vrsti predsednikov držav, vlad in visokih predstavnikov mednarodnih organizacij je pisal pisma s konkretnimi predlogi za rešitve svetovnih problemov, mednarodni skupnosti je predlagal svojo rešitev kosovskega problema, organiziral akcijo za podpis mirovnega sporazuma v Darfurju (in v izjemno kratkem času doma zbral za slovenske razmere zavidljivo vsoto humanitarnih sredstev) ter tja kot posebnega odposlanca poslal Toma Križnarja, svetovnega popotnika, ki si je mednarodno prepoznavnost pridobil z dolgotletnimi prizadevanji za zaščito Nub.⁵ Za mir je poskušal posredovati še na Šri Lanki in v Izraelu, pri tem pa neredko izrekal ostre kritike na račun birokratov mednarodnih institucij, ki da so odlično plačani, a pri svojem delu izjemno neučinkoviti.

V teh dejavnostih je Drnovšek vse bolj izrecno uporabljal jezik nove duhovnosti, ki jo običajno imenujemo nova doba (ali kar z angleškim izrazom new age). To je postalo očitno z ustanovitvijo Gibanja za pravičnost in razvoj, ko se je konec februarja 2006 na spletnem mestu www.gibanje.org⁶ pod podpisanim Drnovškovim pozivom »Čas je za akcijo!« pojavilo 10 temeljnih načel gibanja: »spoštuj resnico«; »spoštuj življenje v

-
3. Decembra 2005 je javnosti razkril, da ima poleg sina Jaše še nezakonsko hčer, skladateljico Nano Forte.
  4. Maja 2007 je Al Jeezira English prikazala dokumentarni film v dveh delih o predsedniku Drnovšku in njegovih za svet visoke politike neobičajnih prizadevanjih in načinih delovanja (dostopno tudi prek: www.youtube.com/watch?v=unicG1xbBJk in www.youtube.com/watch?v=r15Du4p4Vi4).
  5. Poleti 2006 so v Sudanu Toma Križnarja zajeli in ga šele po diplomatskem posredovanju predsednikovega urada, ki je v Sudan poslal posebnega posrednika, in slovenskega zunanjega ministrstva po nekaj tednih zapora izpustili.
  6. 22. 2. 2006 je zaživelo spletno mesto gibanja, ki je bilo formalno kot društvo registrirano 6. 3. 2006, v javnosti pa je polno zaživelo z ustanovnim srečanjem 28. 5. 2006 na Turjaku.

vseh njegovih oblikah«; »ne stori drugemu tistega, kar ne želiš, da drugi storijo tebi«; »spoštuj naravo« itd., in za namen pričujočega članka posebej pomembno 10. načelo:

Gibanje za pravičnost in razvoj je zadnje upanje človeštva. Želi zaustaviti sedanje drvenje v propad. Želi zaustaviti uničevanje zemeljske klime. Želi zaustaviti povečevanje verskih in socialnih napetosti v svetu. Želi zaustaviti aroganco in brezvestnost tistih, ki imajo danes moč in denar, a ničesar ne storijo, da bi zaustavili propadanje človeštva. GIBANJE JE SVETLOBA, KI SE BORI PROTI TEMI.

Čeprav je že prvi dan novo spletno mesto izginilo, ponovno pa se je pojavilo šele nekaj dni kasneje brez omenjenih temeljnih načel, je zgoraj navedeno besedilo zelo pomembno za razumevanje Drnovškovega delovanja, saj zelo jasno in nedvoumno izraža temeljno intenco ustanovitve gibanja. O motivaciji in ambicijah njegovega delovanja zelo zgovorno pričajo tudi »misli dneva«, ki jih je redno objavljial na spletnem mestu gibanja. Te misli, zapisane v tipičnem novodobniškem jeziku, so že maja 2006 izšle v knjigi *Misli o življenju in zavedanju* (prva naklada 8.000 izvodov je bila razprodana v nekaj tednih, do konca leta 2006 pa naj bi prodali prek 20.000 izvodov). Ko so predsednika Republike Slovenije na nacionalni televiziji v intervjuju (TV Slovenija, 26. 6. 2006, 20.00, intervju je vodil Jože Možina) ob petnajsti obletnici samostojne države vprašali, ali se glede na njegovo delovanje v zadnjih mesecih počuti kot duhovni voditelj, je odgovoril: »Ja, se. Zato sem tudi napisal to knjigo. In utegne slediti še kakšna. In tudi druge moje dejavnosti vse bolj vodijo v to smer.« Jeseni se je pojavil hrvaški prevod knjige in nekaj mesecev zasedal prvo mesto na prodajnih lestvicah v sosednji državi. Novembra 2006 je na knjižnem sejmu na Dunaju najprej v nemščini izšla Drnovškova nova knjiga z naslovom *Vom Wesen der Welt*, in šele nekaj tednov kasneje, ob začetku nakupovalnega decembra tudi v slovenščini pod naslovom *Bistvo sveta*. Ko se je po nekajmesečnem primatu umaknila z vrha lestvic najbolj prodajanih knjig v Sloveniji (do konca poletja 2007 je bilo menda prodanih okoli 6.000 izvodov), je Mladinska knjiga konec junija 2007 že izdala novo delo z naslovom *Pogovori*, v kateri Drnovšek v obliki namišljenih dialogov razpravlja o različnih življenjskih temah: življenju, smrti, duhovnem bivanju, večnosti in njenem glasu, slabem, zavedanju, dobroti itd.

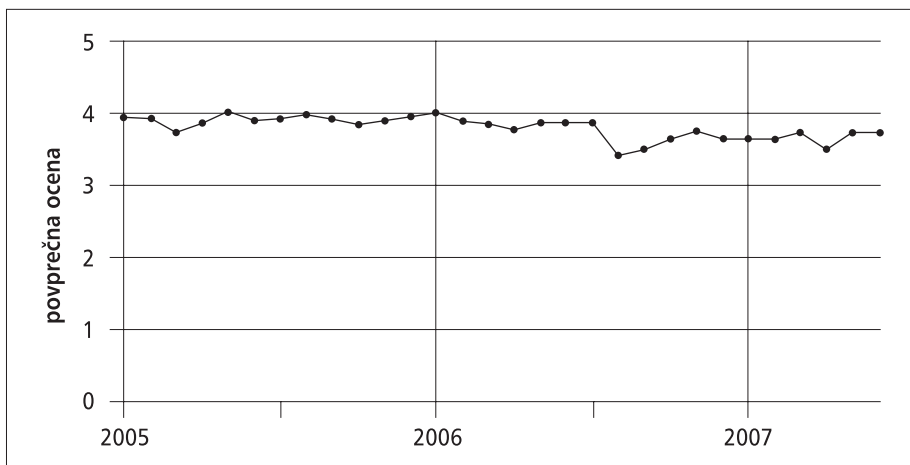
Opisani Drnovškov obrat iz politika birokrata oz. tehnokrata v politika s poslanstvom se je zgodil na dveh nivojih:

1. v vsebinskem smislu je očiten prenos pozornosti od ozke politike in ekonomije k ekologiji, duhovnosti in socialnim vprašanjem;
2. v smislu forme pa je zelo jasen prehod od prevladujočega zakulisnega, javnosti skritega delovanja k nadvse intenzivnemu in heterogenemu komuniciranju ter k odprtim, včasih tudi aktivističnim javnim akcijam.

Oboje sproža raznovrstne odzive. Drnovškove intenzivne aktivnosti na političnem parketu (tako domačem kot tujem) sprožajo predvsem nelagodje, med ljudskimi množicami pa so, nasprotno, deležne razumevanja in nemajhnih simpatij – tudi po radikalni spremembi načina delovanja ostaja Drnovšek v vrhu najbolj priljubljenih slovenskih politikov. Iz Grafā 1 je razvidno, da je še dobro leto po obratu ostala njegova priljubljenost tako rekoč nespremenjena.⁷

---

7. Predstavljeni podatki sicer ne povedo nič o morebitnih spremembah v strukturi Drnovškovih

Graf 1: Priljubljenost Janeza Drnovška med januarjem 2005 in junijem 2007

Vir: www.ninamedia.si/arhiv.phtml (29. 7. 2007).

Do zmernega upada Drnovškove priljubljenosti je prišlo šele avgusta 2006, ko ga je prvič prehitel Borut Pahor. Vprašanje pa je, v kolikšni meri je ta upad povezan z opisanimi spremembami v Drnovškovem nastopanju in delovanju. Glede na to, da se je zgodil šele dobro leto po začetku teh sprememb, bi lahko sklepali, da je bolj kot z njimi povezan z njegovim zelo kritičnim odnosom do vlade in posledičnim javnim sporom s premierom Janezom Janšo, ki se je pojavil in se hitro stopnjeval ravno sredi leta 2006. Kljub temu pa je Drnovšek med najbolj priljubljenimi domačimi politiki, saj na lestvici vse do zaključka pisanja pričujočega članka ostaja na enem od prvih treh mest.⁸ Podobno visoko podporo kažejo tudi rezultati raziskave Politbarometer, ki jo izvaja Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij na Fakulteti za družbene vede: po podatkih Politbarometra bi potencialno Drnovškovo listo junija 2006 volilo 28 % anketiranih, septembra 21 %, novembra 28 %, marca 2007 26 % in junija 2007 25 % (glej www.cjm.si/PB_rezultati).

Tako visoka podpora vsaj deloma priča o razkoraku med politiko in ljudskimi množicami, ki od nje še zmeraj pričakuje prizadevanja za boljši, pravičnejši svet, pa čeprav so to kategorije, ki v pragmatičnem svetu politike nemara zvenijo naivno in idealistično. Po drugi strani pa opisani Drnovškov obrat nakazuje spremembe v sodobni duhovnosti in religiji. A preden pokažemo, zakaj in v čem so njegova nova prizadevanja simptom

---

podpornikov: del populacije, ki ga je prej podpiral, zdaj nemara meni drugače, prav tako pa je lahko pridobil nove podpornike – a gledano v celoti, ostaja njegova podpora zelo visoka. Pri analizi Drnovškove priljubljenosti smo uporabili edine javno dostopne podatke o priljubljenosti slovenskih politikov skozi daljše časovno obdobje, ki temeljijo na raziskavah agencije Ninamedia (www.ninamedia.si).

8. Poleg Pahorja ga je na mesečni lestvici štirikrat prehitel Janez Potočnik, le v januarju 2007 pa tudi Zoran Janković.

pomembnih premikov na religijskem področju, moramo vsaj v grobem predstaviti temeljne parametre novodobniške duhovnosti.⁹

3 Nova doba (new age)

Nova doba ali new age¹⁰ je eklektično in sinkretično duhovno gibanje, v katerega običajno uvrščamo zelo raznovrstna in včasih med sabo tudi radikalno različna gibanja in dejavnosti. Pod to oznako najdemo zelo različne skupine, kot so npr. ekološke, psihoterapevtske skupine; skupine, ki črpajo iz starodavnega ezoteričnega in okultnega učenja Zahoda in Vzhoda, pa tudi astrologijo, numerologijo, niz dejavnosti alternativne in komplementarne medicine, dejavnosti, kot so npr. zdravljenje s kristali, kanaliziranje (channelling), rebirthing, komunikacija z naravo, oblike pozitivnega mišljenja itd. (glej npr. Hanegraaff 1996). Med tako različnimi novodobniškimi praksami in idejami pa je tudi kar nekaj jasno razpoznavnih skupnih točk, zaradi katerih sploh lahko govorimo o enotnem, pa čeprav le ohlapno strukturiranem gibanju.

3.1 Novodobniški milenarizem

Najprej velja omeniti skupno prepričanje, da se človeštvo nahaja v obdobju velike spremembe, na začetku nove dobe. Novodobniški milenarizem se v praksi seveda izraža na zelo različne načine: nekateri novodobniki prehod v novo dobo opisujejo kot postopen, miren in včasih komaj zaznaven proces, drugi pa govorijo o silovitih, radikalnih in hitrih, neredko tudi apokaliptičnih spremembah. Manj pa se razlikujejo pojmovanja te prihajajoče dobe, ki naj bi jo primarno zaznamovala globoka, pristna duhovnost, na-

---

9. V svetu obstaja razmeroma malo poglobljenih in celovitih analiz o fluidnem in vse prej kot jasno zamejenem področju novodobniške religioznosti, ki se zaradi svojih strukturnih značilnosti izmika resni znanstveni analizi. Zato ne preseneča, da se v slovenščini soočamo z velikim pomanjkanjem relevantne literature. Že leta 1992 je sicer izšel tematski zbornik (Pribac 1992), v uvodu katerega je urednik zapisal: »Ker New Age pri nas še nima jasno prepoznavnega obraza, je bilo pred vsako kritiko kulture nove dobe potrebno poskrbeti za njegove obrise. V nasprotnem primeru bi še tako globokoumna analiza tvegala, da izzveni v prazno. Skratka, postalo nam je jasno, da moramo pred analizo new agea poskrbeti za njegovo predstavitev.« Žal pa se zdi, kot da na Slovenskem vse do danes te ambicije še nismo zares preseгли. V univerzitetnih učbenikih sociologije religije (Flere in Kerševan 1995: 146–47) ter primerjalne religiozije (Smrke 2000: 289) je novodobništvu posvečena le kratka omemba v okviru novih religijskih gibanj. S katoliškega vidika sta nastali dve sicer dobrodošli knjigi (Goljevšček 1992 in Škafar 1998), ki pa zaradi, kot v uvodu ene izmed njiju pravi urednik, »odgovornosti cerkve, da vsebine drugih skupnosti presoja po svetopisemskih merilih«, v velikem delu žal ne izpolnjujeta osnovnih meril, ki jih zahteva resna znanstvena analiza sodobnih religijskih trendov. Tako lahko kot primere relevantnih, v določenem delu tudi na lastnem empiričnem preučevanju utemeljenih poročil o novodobništvu omenimo le poglavje v knjigi o subkulturah (Lavrič 2002) in dva članka sociologinje in antropologinje Barbare Potrata (2001a in 2001b).

10. V slovenščini sta se uveljavili tako angleška kot slovenska različica, čeprav pogosteje uporabljamo prvo, kar pa postane problematično pri sklanjanju ter pridevniških in še nekaterih drugih tvorjenkah, npr. newagea, newageer, newageerski. Najbolj je v rabi zveza nova doba

silni konflikti med ljudmi naj bi postopoma izginili, človeštvo pa (ponovno) zaživeło v sožitju z naravo. Ta prehod naj bi se dogajal pod globalnimi vplivi širših kozmičnih sprememb. Od tod tudi drugo, predvsem v šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja razširjeno ime za novo duhovnost, *doba vodnarja*. To ime izhaja iz astrologije in temelji na prehajanju sonca iz enega v drugo nebesno znamenje, kar naj bi povzročalo radikalne in daljnosežne družbene spremembe. Zadnjih dva tisoč let je bilo sonce v znamenju rib, na svetu pa so prevladovala nasprotja, tekmovanja, spori in vojne. Pri prehodu v znamenje vodnarja pa naj bi pod vplivom kozmičnih sil na zemlji vladale duhovnost, sožitje, harmonija, mir, dobrota ipd.¹¹

3.2 Sprememba paradigme: od kartezijanstva k holizmu

V zvezi z novodobniškim gibanjem mnogi govorijo o spremembi paradigme. Glavni vzrok te spremembe naj bi bili globalni ekološki problemi, ki opozarjajo na medsebojno povezanost in soodvisnost vsega živega in neživega. Moderno newtonovsko-kartezijansko paradigmo naj bi postopoma nadomestila nova, holistična, ekološka ali sistemska paradigma. Premiku od redukcionistične materialistične k holistični znanosti naj bi sledil tudi premik v človekovem duhovnem doživljanju sveta, kolektivna sprememba zavesti. To naj bi posledično vodilo k spremembi načina življenja, kjer bi egocentrični model individualnega jaza, ki je ločen od okolja, nadomestil posameznik, ki se zaveda svoje vpetosti v naravno okolje. Tak pogled na svet ni več antropocentričen (še manj teocentričen), ampak kozmocentričen.¹² Zato je novodobniško razumevanje posameznika in celotnega univerzuma holistično – vse je povezano z vsem. Na individualnem nivoju se to najbolj kaže v komplementarnih in alternativnih zdravilskih metodah, ki človeka pojmujejo kot celoto fizičnih, umskih, mentalnih in duhovnih razsežnosti, posameznikovo zdravje pa temelji predvsem na ravnotežju med njimi. Globalni sistemski holizem, po katerem je kozmos nedeljiva, medsebojno povezana celota, ilustrira Lovelockova

---

oz. pridevnik novodobni, ker pa pridevnik novodobni pomeni vse, kar se nanaša na novo, torej praviloma sedanjo dobo (SSKJ ga razlaga predvsem kot sodobno, moderno), je njegova raba na področju sodobne duhovnosti lahko zavajajoča. Zato bi ga bilo bolje izpeljevati iz samostalnika novodobnik, s tem dobimo pridevnik novodobniški, ki ga uporabljamo tudi v pričujočem članku. V tem smislu torej ni vsaka novodobna duhovnost tudi novodobniška, med novodobnimi politiki pa je le Drnovšek zares novodobniški. Tu in tam je med slovenskimi pisci zaslediti tudi rabo manj običajne različice novodobski.

11. Ta novodobniška ideja je lepo izražena v enem najbolj znanih popkulturnih izdelkov tistega časa, musicalu in filmu *Hair* (1967): »When the moon is in the seventh house / And Jupiter aligns with Mars / Then peace will guide the planets / And love will rule the stars / This is the dawning of the Age of Aquarius ...«
12. Ideje te nove paradigme je že sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja strnjeno predstavil Fritjof Capra (1976, glej tudi 1983), ki je povezal atomsko fiziko z modrostjo Vzhoda, zanimal nasprotje med duhom in materijo ter opisal princip samoorganizacije kozmosa, ki naj bi predstavljal vrhovno realnost. Pomembna pa je tudi knjiga Marilyn Ferguson *Vodnarjeva zarota* (1979) – tako je avtorica poimenovala množično združevanje posameznikov v manjše skupine in ohlapno povezana združenja, ki naj bi se spletala v mreže in postopoma prekrila cel planet, s tem pa bi nastala nova oblika družbe v obliki mrežnega sistema.

ideja o Gaji¹³ – planetu Zemlji kot celovitem samoregulirajočem se organizmu, ali pa teorija kaosa, po kateri ima komaj zaznavni zamah metuljevih kril na enem koncu našega sveta zaradi medsebojne povezanosti in soodvisnosti vseh njegovih delov silovite učinke na drugem.

3.3 Subjektivna duhovnost in osebno samouresničenje

Naslednja skupna novodobniška značilnost je poudarjanje subjektivne duhovnosti (self-spirituality) in samouresničenja kot najvišjega cilja in najpomembnejše človekove psihološke potrebe (glej Heelas 1996: 18–38). Domala vse novodobniške skupine izhajajo iz predpostavke, da je človek v svojem bistvu duhovno in hkrati že božansko bitje. Končni cilj novodobnikom predstavlja spoznanje posameznikove prave, avtentične narave; njegovega sebstva, notranjega, resničnega jaza, ki se skriva za socializiranim jazom, egom, intelektom. V ta namen uporabljajo zelo različne tehnike, kot so različne vrste meditacije, hoja po žerjavici, ekstatični plesi itd. Ključna značilnost novodobniške duhovnosti je tako njena mističnost, spoznavnost, izkustvenost. Ta tip duhovnosti se močno razlikuje od religioznosti velikih svetovnih religij, prav tako pa se razlikuje tudi od religioznosti jasno strukturiranih sekt. Gre za sinkretično in eklektično religioznost s poudarkom na osebni duhovni izkušnji, ki je za gibanja nove dobe mnogo pomembnejša in legitimnejša od vsake oblike objektivno interpretiranega verovanja. Zato novodobniško duhovnost strukturno določa predvsem individualizem, praviloma neformalna organizacijska struktura in potrošniški pristop. Zanja je značilna tudi optimistična tusvetna orientiranost: za razliko od tradicionalnega religioznega poudarka na onostranstvu se osredotoči predvsem na življenje *tukaj in zdaj* ter si prizadeva svet, v katerem to življenje poteka, izboljšati.

3.4 Nastanek in popularizacija novodobniškega gibanja

Koncept nove dobe v smislu prihajajočega obdobja, ki bo s poudarkom na duhovnosti nesporno kakovostno izboljšanje obstoječe materialno usmerjene dobe, polne konfliktov, se je rodil pred približno stotimi leti v okviru teozofije.¹⁴ Za poimenovanje nova doba je najverjetneje zaslužna teozofinja Alice Bailey (1880–1949). Vse do druge polovice 20. stoletja pa novodobniška ideja ni preseгла zelo omejenega kroga navdušencev nad ezoteriko, maloštevilnih intelektualcev in umetnikov. Šele v drugi polovici šestdesetih let se je – najprej v ZDA, kmalu zatem pa tudi v Evropi – pojavilo širše novodobniško gibanje, ki je zajelo tudi množice običajnih ljudi. To se je zgodilo v specifičnem kon-

---

13. Britanski znanstvenik James Lovelock (glej www.ecolo.org/lovelock/) je v šestdesetih letih med svojim preučevanjem možnosti življenja na Marsu za NASO razvil t. i. hipotezo o Gaji (po grški boginji Zemlje). Najprej jo je predstavil v revijalnih prispevkih, kasneje pa strnjeno v knjigi Gaja: nov pogled na življenje na Zemlji (Oxford University Press, 1979). Nedavno je tudi v slovenščini izšlo njegovo zadnje delo Gaja se maščuje: o pregrevanju zemlje in usodi človeštva (Ljubljana: Ciceron, 2007).

14. Teozofsko društvo (glej <http://teozofija.info/Povezave.htm>), ki je na eklektičen in sinkretičen način promoviralo ideje hinduizma, budizma in zahodnega okultizma, sta leta 1875 v New Yorku ustanovila Helena Petrovna Blavatsky in Henry Still Olcott.

tekstu ameriške mladinske kontrakture, hipijevskem uporu zoper dominantno kulturo staršev. Takrat se je namreč ob političnem in kulturnem boju za državljanske pravice in enakopraven položaj žensk ter z nastankom ekološkega gibanja izjemno povečalo tudi zanimanje za drugačno duhovnost od tiste, ki so jo ponujale obstoječe religijske institucije – alternativa se je pojavila v idejah in praksah okultnih in mističnih tradicij starodavnega Zahoda, pa tudi Vzhoda.

Vzroke za pojav novodobniškega gibanja gre iskati predvsem v množičnem nezadovoljstvu zaradi družbeno-političnega razvoja in v razočaranju nad prevladujočim stanjem povojne zahodne kulture. Po drugi strani lahko razloge najdemo tudi v prvi resni krizi znanosti od začetka moderne dobe, saj je postopoma postalo jasno, da ima tudi razvoj znanosti in tehnike svoje meje, vse hitrejša gospodarska rast pa vse pogosteje razkriva tudi svojo temno plat v obliki globalnih ekoloških katastrof, socialnih problemov, zelo velikega prepada med Zahodom in t. i. deželami v razvoju, vse to pa v 21. stoletju kulminira tudi v vseprežemajočem pojavu terorizma. Prav tako pomemben vzrok za nastanek novodobniškega gibanja pa je seveda tudi nezadovoljstvo nad obstoječimi religijskimi institucijami Zahoda, v »globokem in prepričljivem nezadovoljstvu s šepajočimi odgovori judovsko-krščanske tradicije na usodne dileme sodobnosti, /.../ saj svete knjige Zahoda, nad katerimi bdijo zapriseženi varuhi pečata (cerkve, kongregacije, sinode), ne služijo več duhovnim, marveč ideološkim namenom« (Debeljak 1994: 140, 141). Tako lahko novodobništvo razumemo kot kompleksen odziv na negativne posledice funkcionalne diferenciacije sodobnih družb na globalni ravni, zbirokratiziranost tradicionalnih religijskih institucij na organizacijski ravni in preveč formaliziran judovsko-krščanski odnos do božjega in svetega.

Če smo skozi večji del zgodovine poznali zgolj religijsko sliko sveta in je od razsvetljenstva dalje prisotna tudi nereligijska (ateistična, agnostična ali pa zgolj za religijo nezainteresirana), od šestdesetih let dalje nova doba predstavlja tretjo alternativo. Pomeni drugačno udejanjanje razmerij med človekom, svetim in naravo. Ta razmerja potekajo v duhu harmonije, svet pa ni več odčarani svet (če uporabimo znano Webrovo besedno zvezo), temveč je na nov način začarani svet. Še več, za razliko od prvih dveh pogledov gre za sakralizirani svet. Tako ga vsaj razume vse več prebivalcev zahodnega sveta, ki niso več religiozni na konvencionalne načine, temveč vse bolj »verujejo brez pripadanja«, kot pojasnjuje britanska sociologinja Grace Davie (2005).

Strukturne razloge teh procesov je že pred štirimi desetletji, ko še niso bili tako izraziti in očitni, teoretsko nadvse učinkovito razložil sociolog Thomas Luckmann (1997),¹⁵ ko je pokazal, da se v modernih družbah institucionalno specializirane oblike religije spreminjajo počasneje od »objektivnih« družbenih okoliščin, ki določajo sisteme »poslednjih« pomenov, zato se pojavijo individualizirane in privatizirane oblike religije. V vsaki pluralistični družbi postaneta učinkovitost in uporabnost uradnega religijskega modela resno ogrožena, saj posamezniki tudi na področje kulture vse bolj vstopajo

15. Luckmannova Nevidna religija je najprej izšla v nemščini leta 1963 (*Zum Problem der Religion in der Modernen Gesellschaft*), v angleščini pa prvič pod mednarodno bolj znanim naslovom leta 1967. Slovenski prevod smo dobili leta 1997.

kot potrošniki – ko religija enkrat pristane v sferi zasebnosti, lahko vsak posameznik svobodno izbira iz široke neomejene ponudbe »poslednjih smislov« (pri tem ga vodijo le osebne preference, ki izhajajo iz njegove osebne biografije). Tako sodobnim religijskim dogajanjem bolj od »svetega baldahina« (Berger 1967) ustreza teoretska metafora »religijskega ali duhovnega tržišča«.

4 Predsednik nove dobe

Ko smo tako predstavili temeljne parametre novodobniške duhovnosti, lahko končno dopolnimo in natančneje pojasnimo prej predstavljeno študijo Drnovškovega obrata in ga postavimo v ustrezen religiološki kontekst. Kot smo videli, gre pri novodobništvu za eklektično in sinkretično duhovno gibanje, ki je kritično do etabliranih religijskih institucij in njihove formalizirane duhovnosti, samo pa temelji na subjektivnem tipu duhovnosti z močno izkustveno razsežnostjo ter na samouresničenju posameznika, ki je skupaj s celotnim univerzumom razumljen holistično, v samem jedru gibanja pa praviloma najdemo tudi svojstven novodobniški milenarizem. Z analizo citatov iz Drnovškove prve knjige¹⁶ bomo zdaj pokazali, kako Drnovškovo pojmovanje človeka in smisla njegovega bivanja, njegovo razumevanje tradicionalnih religioznih izročil in religijskih institucij, ki jih predstavljajo, njegov kritičen odnos do sodobnih družbenih razmer in njegove predstave o prihodnosti človeštva jasno kažejo na novodobniški izvor.

4.1 Pojmovanje človeka in njegove vloge v svetu

Poglejmo, kako človekovo bivanje razlaga Drnovšek:

Obstaja vesoljna energija kot vesoljna zavest. Energija se pretvarja v snov in snov se pretvarja v energijo. Energija se pretvarja v življenje, življenje pa se pretvarja nazaj v energijo. Življenju sledi smrt, smrti sledi življenje. Vmes ni časa. Čas je samo v življenju. Samo na Zemlji. Sicer je večnost, kjer ni časa. V smrti ni časa, sta pa energija in zavest. Zavest je lahko višja ali nižja, kakor tudi energija. Nižja energija pomeni življenje z nižjo zavestjo, pomeni nesrečo. Višja ali pozitivna energija pomeni življenje z višjo zavestjo, pomeni zadovoljstvo. Vesoljna zavest pomeni visoko energijo, nesmrtnost in neskončnost. Pomeni ponovno življenje na višji ravni zavesti. To je cilj fizičnega življenja na tem svetu. Fizično življenje se ponavlja, dokler ne doseže vesoljne zavesti. Človeški um se ponavlja, dokler se ne stopi z vesoljno zavestjo. (Drnovšek 2006: 115.)

Posameznik je torej s krogom reinkarnacij vpet v materialni svet, dokler z dvigovanjem zavesti ne prestopi z materialne ravni na višjo raven bivanja, se stopi s kozmično zavestjo in tako izpolni namen svojega bivanja. V tem tipično novodobniškem razumevanju, ki sicer izvorno v veliki meri prihaja iz indijske tradicije, ni prostora za omniprezentnega in omnipotentnega boga stvarnika, temveč njegovo vlogo prevzame

---

16. Tukaj seveda mislimo Drnovškovo prvo novodobniško knjigo *Misli o življenju in zavedanju*, ne pa njegovega zgodnejšega avtobiografskega političnega dela *Moja resnica: Jugoslavija 1989 – Slovenija 1991* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996), ki je izšlo tudi v nemščini (*Meine Wahrheit: Der Jugoslawien Krieg*, Kilchberg: SmartBooks, 1998) in španščini (*El laberinto de los Balcanes*, Barcelona: Ediciones B, 1999).

nek brezosebni mehanizem. Ali kot je v intervjuju za Sobotno prilogo (Delo, 21. 1. 2006) na vprašanje »Kakšen je vaš bog?« odgovori Drnovšek sam: »univerzalna zavest, univerzalna energija«. V takem svetu človek v svojem bistvu ni grešen, temveč prav nasprotno, že kar božanski, saj se v njem nahaja vse potrebno, da odkrije in izpolni namen svojega bivanja. Tako se tudi vir posameznikovega zdravja seveda že nahaja v njem samem: »Vaš notranji glas vas bo vodil do zdravja, samo poslušajte ga. Zaupajte mu, saj je v stiku z vašim najglobljim bistvom. Vse ve o vas, ve, kaj je za vas najboljše. Nihče drug tega ne more vedeti. Če notranjega glasu ne slišite, ste izgubili stik s seboj« (Drnovšek 2006: 86). Ne le zdravja, celo poslednjega smisla ne gre iskati nekje zunaj sebe: »Kakor dobro prejemaš, tako ga lahko tudi daješ in se prepuščaš notranjemu glasu, ki te bo vedno usmerjal v skladu z zakoni stvarstva. Ne boš imel slabe vesti in ne boš nesrečen. Ne boš deloval niti proti stvarstvu niti proti sebi. Samo kapljica boš v oceanu vesoljne zavesti. Kapljica, ki se sama posuši, je v vesoljnem morju večna« (prav tam: 15). Vir odrešitve je torej v posamezniku samem, v njegovem božanskem bistvu – treba ga je le spoznati in se realizirati.

4.2 Odnos do tradicionalnih religij in religijskih institucij

Novodobniško razumevanje človeka ne izključuje tradicionalnih religij, saj naj bi vsaka izmed njih vsebovala neko resnično bistvo. Še več, vse religije naj bi si bile po svoji temeljni vsebini podobne, zato gre pri novodobništvu zelo pogosto za nekakšen vseobsegajoči ekumenizem, ki ga zasledimo tudi pri Drnovšku:

Vse vere nosijo v sebi enaka ali zelo podobna sporočila. Želijo spremeniti človeka na bolje, dvigniti njegovo zavest, ustvariti pravičnejši svet. Oblika njihovih sporočil je bila prilagojena času, v katerem so nastale, in sposobnostim dojemanja tedanjih ljudi. Zato se vere razlikujejo v pojavnih oblikah, toda le navzven, kajti sporočila, ki jih nosijo v sebi, so univerzalna, vesoljna in nespremenljiva. Spreminjal jih je človek, ker jih ni razumel in jih je napačno razlagal. (Prav tam: 100.)

Je pa novodobništvo praviloma kritično do tradicionalnih, etabliranih religijskih institucij, ki naj bi domnevno izvorno pristne religijske nauke zaradi napačnega razumevanja ali kar zaradi načrtnih manipulacij sprevrgle v nekaj čisto drugega. To je zaslediti tudi v Drnovškovem razumevanju krščanstva:

Kristus je učil, naj bo človek dober in naj spoštuje, ljubi sočloveka. Pokazal mu je pot iz brezna zla, poželenja, nizkih strasti, sovraštva, pohlepa /.../ /A/ Ljudje niso živeli v skladu z njegovim naukom, tudi marsikdo od tistih ne, ki so ga razlagali in oznanjali drugim. Cerkev je postala velika institucija z razvejano hierarhijo in oblastjo, zato je pogosto izgubljala stik s Kristusovim naukom. Kristus ni učil o privilegijih in visokih položajih. Posvetna oblast bi morala slediti njegovemu nauku in v svojem delovanju upoštevati božje zakone. Zgodilo pa se je, da je cerkvena oblast, kar seveda ne velja za vse njene predstavnike, začela živeti po posvetnih zakonih in je pozabila na bistvo Kristusovega učenja. (Prav tam: 32–37.)

4.3 Kritičen odnos do sodobnih družbenih razmer

Seveda pa je novodobništvo še bolj kot do tradicionalnih religijskih institucij kritično do splošnih razmer v svetu, ki jih je treba z osebno angažiranostjo spremeniti (pogosto v smislu mota »spremeni sebe in spremenil boš svet«). Tudi to najdemo v Drnovškovih

Mislih o življenju in zavedanju:

Tako ne gre več naprej. Izstopimo iz drvečega avtobusa. Svet, kakršen je, nam ni všeč. Avtobus se bo prevrnil, svet bo razneslo. Na eni strani blišč in razkazovanje, na drugi beda, revščina, lakota, nasilje, bolezn. Kdo mi bo ob tem dopovedal, da je življenje lepo in da moram za vse to plačevati še davke? Raje bom kar izstopil. Kaj bi čakal? Naslednjo vojno, ki bo prišla gotovo kakor usoda? Brezposelnost? Bolezen in zdravljenje, ki me bo morda prikrajšalo še za tisto kvaliteto življenja, ki mi jo bo pustila bolezen? Da bosta zrak in voda tako onesnažena, da ne bom mogel niti dihati niti se odžejati? (Prav tam: 74–75.)

Novodobniška kritika sodobnih družbenih razmer praviloma temelji na novi, holistični etiki, ki je v svojem bistvu ekološka in poudarja človekovo odgovornost do vseh živih bitij. Tako ne preseneča, da je med novodobniki nadpovprečno razširjeno vegetarijanstvo. Tudi Drnovšek je kritičen do sodobnih prehranjevalnih navad:

Ko imamo na krožniku pred sabo zrezek, ne pomislimo, da je bil še pred kratkim del žive krave ali teleta, ki so ju nagnali na tovornjake, nato pa v vročini in brez vode odpeljali v klavnico, kjer so ju nič kaj nežno zveleli dol in zaklali. Dober tek. Če ste državljani ali državljanka EU, se morda ne zavedate, da so v ceni zrezka že všteti davki, namenjeni Uniji, ki s tem denarjem subvencionira kmete, da redijo in koljejo živino. Če bi vse to vedeli, bi na vprašanje, ali ne bi tega denarja raje namenili za spodbujanje ekološke proizvodnje rastlinske hrane, najbrž odgovorili pritrdilno. Tako pa brez razmisleka in zavedanja, iz navade, naročite in pojedete tak hipersubvencionirani zrezek, glavno finančno prioriteto EU. (Prav tam: 91–92.)¹⁷

A kot smo že omenili, gre pri osebnem prizadevanju, ki ga novodobništvo predpisuje za spreminjanje sveta, predvsem za duhovno dejavnost, ki poteka prek dela na sebi, dvigovanja zavesti in samouresničenja. Ali kot pravi Drnovšek: »Svet se ne bo spremenil z nasilno revolucijo, kot so to zmotno verjeli in počenjali nekdanji, pač pa s postopnim ozaveščanjem ljudi, ki se bodo čedalje bolj zavedali medsebojne povezanosti in soodvisnosti vsega bivajočega ter temu prilagodili svoje namene in dejavnosti« (prav tam: 27). Tako pridemo do za nekatere bistvenega elementa novodobništva, to je prehoda v kvalitativno drugačno, boljše obdobje.

4.4 Apokaliptičen prehod v novo dobo

Prehod v novo dobo si različni novodobniki predstavljajo na zelo različne načine: novodobniški milenarizem je včasih mehak in celo prikrit, in ne prav pogosto apokaliptičen kot pri mnogih krščanskih (še posebej karizmatičnih protestantskih) novih religijskih gibanjih, ki najdejo navdih predvsem v Janezovem razodetju. Tudi pri Drnovšku ni težko najti milenarističnih elementov, mestoma imajo jasno izražene tudi apokaliptične razsežnosti:

Čakajo nas katastrofe. Nekatere je mogoče napovedati, drugih ne. Človeštvo se bo spet prečistilo skozi trpljenje. Ozaveščalo se bo, svet pa se bo spreminjal. /.../ Takrat bo treba začeti znova, skoraj iz nič. Malokdo je na to pripravljen. Televizorji bodo ugasnili, računalniški sistemi razpadli, brezžična telefonija utihnila, električne povezave bodo prekinjene.

---

17. Glej tudi intervju z naslovom Vegetarijanstvo bi povečalo možnosti za dolgoročno preživetje človeštva v reviji Osvoboditev: revija za prijatelje živali, 3 (6).

Kdo bo še znal živeti? /.../ Svet gre naprej in mi z njim, v dobrem in v slabem. Več ko bo v nas dobrega, več bo dobrega tudi v svetu. Če bomo slabi mi, bo slab tudi naš svet. In ko bo prišlo do katarze, se bosta ta dva svetova ločila. (Prav tam, 113–14.)

Je pa seveda milenaristični prehod – apokaliptičen ali ne – tisti, ki pelje v novo dobo. Pri Drnovšku izgleda tako:

Gremo v drug svet, svet višje zavesti, harmonije in ubranosti. Lepši svet. /.../ Preskočiti bomo morali vanj. Energija zemlje raste. Prišlo bo do sprememb, tudi do katastrof. Preskok bo trd. Zemlja se bo stresla in bo poplavljenjena. Zemlja se bo premaknila. Tisti, ki bodo dosegli dovolj visoko duhovno raven, bodo preživeli in šli z zemljo naprej. Vzpostavil se bo nov svet. /.../ Razvoj bo hiter, vendar tokrat uravnotežen. /.../ Solidarnostni sistemi bodo razviti, ljudje si bodo pomagali. /.../ Človek bo ponovno razvil kulturo, vendar bo višja, prav tako raven tehnološkega napredka. /.../ Vojn in kriminala ne bo več, ker bo človek dovolj ozaveščen. Ljudje bodo volili svoje predstavnike, vendar bo boj za oblast v današnjem smislu izginil. /.../ Prevladala bo institucija prvega med enakimi. /.../ Države bodo sodelovale. /.../ Združeni narodi bodo zaživel v sodelovanju in izmenjavi za čim boljši razvoj, skupno reševanje problemov ter zagotavljanje mirnega in varnega življenja vsakemu prebivalcu planeta. Ljudje bodo pridelovali in jedli rastlinsko hrano. /.../ Izginile bodo številne civilizacijske bolezni, ki danes pestijo človeštvo. /.../ Človek bo znova in dokončno postal enakopraven del vesolja. (Prav tam: 123–26.)

5 Razprava in osnovni sklepi

Na podlagi predstavljene analize bi Drnovškov obrat lahko razumeli kot obrat k duhovnosti, vendar pa ne moremo reči, da smo s tem Slovenci dobili predsednika, ki bi bil religiozen v tradicionalnem smislu. Sicer smo pri njem priča nekaterim jasno razvidnim znakom religijske konverzije – med njimi je najbolj očitna gorečnost, s katero poskuša posredovati svoja nova spoznanja in v skladu z njimi spremeniti svet. A po analizi njegovega diskurza lahko sklenemo, da ne gre toliko za klasično religijsko spreobrnitev, temveč za obrat k precej tipični novodobniški duhovnosti. Glede na današnjo razširjenost novodobniških idej in praks to ne bi smelo biti posebno presenečenje – res pa je, da je Drnovškov primer izjemen v tem, da je prvi politik predsedniškega nivoja, ki je v svojem javnem delovanju začel uporabljati paradigmatični novodobniški diskurz. Tudi pri nekaterih drugih svetovnih politikih najvišjega ranga je moč od časa do časa v javnosti zaslediti domneve o njihovih povezavah z različnimi novodobniškimi praksami,¹⁸ a tako eksplicitne vključitve novodobniških idej v svoje delovanje pred Drnovškom ne najdemo pri nobenem predsedniku kake države ali vlade.

Kljub temu pa Drnovšek tudi po analiziranem obratu ostaja med najbolj priljubljenimi politikami pri nas. Lahko na podlagi tega za mnoge presenetljivega dejstva sklepamo tudi

---

18. Tako naj bi imela npr. na Ronalda Reagana (predvsem prek njegove žene Nancy) izjemno velik vpliv astrologinja Joan Quiley: svetovala naj bi mu tako pri osebnih zdravstvenih zadevah (npr. pri izbiri datuma operacije) kot tudi pri javnih in političnih zadevah (pod njenim vplivom naj bi prišlo do podpisa sporazuma o omejevanju jedrskega orožja z Gorbačovom). Med slovenskimi novodobniki je še danes moč zaslediti podatek, da naj bi med procesom osamosvajanja Slovenije takratnemu predsedniku Milanu Kučanu pomagali z različnimi energetskimi terapijami.

o spremembi ljudske percepcije novodobniške duhovnosti in sistemskih premikih na sodobnem religijskem področju?

Kot smo že omenili, se novodobniško gibanje pojavi proti koncu šestdesetih let 20. stoletja, na kar močno vpliva takrat cvetoča hipijevska kontrakultura. V tistem obdobju je gibanje sicer bolj znano kot doba vodnarja, ime nova doba (new age) pa preide v splošno rabo približno desetletje kasneje. V začetni fazi novodobniškega gibanja se raba koncepta razširi s področja zgolj duhovnosti (taka raba je bila značilna vse od teozofske vpeljave koncepta) in pridobi obče mobilizacijsko razsežnost. Tako bi lahko rekli, da je v začetnem obdobju gibanja (šestdeseta in sedemdeseta leta) za koncept nove dobe značilno dvoje:

1. kontrakturna razsežnost, ki se kaže v kritičnem protestu zoper obstoječe (družbene, kulturne, ekonomske, politične, religijske ipd.) razmere in vsebuje jasno izraženo subverzivno noto;
2. pozitivna konotacija in (včasih naiven) optimizem, ki ju spremlja močan samo-identifikacijski potencial: množice pripadnikov gibanja same sebe razumejo kot novodobnike, novodobništvo vsaj med pripadniki velja za nekaj izrazito pozitivnega; še vedno pa so prakse jasno zamejene predvsem na kontrakturnike, določene intelektualce in umetnike.

Potem pa se s postopnim zatonom kontrakture spremenita tudi vloga in družbeni položaj novodobniškega gibanja. Po eni strani se kompleksna množica novodobniških idej in praks korak za korakom osvobaja vezanosti na določene družbene skupine – krog »uporabnikov« postane zelo širok in vse bolj nepregleden. Na začetku jasno definirane in zamejene novodobniške prakse se približno do konca osemdesetih (pri nas zaradi specifičnih družbeno-zgodovinskih okoliščin, podobno kot v drugih srednje- in vzhodnoevropskih državah, z zakasnitvijo približno v devetdesetih letih) porazgubijo v prevladujoči kulturi. Danes tako množice običajnih ljudi govorijo o karmi, energijah, čakrah, avri ipd. Evropska raziskava vrednot kaže, da naj bi ob koncu 20. stoletja med 15 in 40 % Evropejcev verjelo v reinkarnacijo (Basanez in dr. 1998). Številni zahodnjaki redno vadijo jogo, prakticirajo različne vrste meditacije ipd. Izjemno je razširjena tudi komplementarna ali alternativna medicina, ki postaja v vsakdanjem življenju nekaj običajnega (kar pa seveda ne velja za kroge uradne medicine). V visokonakladnem časopisju redno beremo horoskope, tam najdemo tudi nasvete, kako opremiti naše bivališče ali pisarno v skladu z načeli feng šuja¹⁹ ipd.

Ob tem se večinoma izgubita začetna kritičnost in subverzivnost – namesto protesta proti nesprejemljivi družbeno-politični ureditvi danes new age vse bolj legitimizira obstoječi sistem. Novodobniške tehnike se uporabljajo za to, da v zahtevnem kapitalizmu boljše funkcioniramo – ne pa da ga preizprašujemo in izzivamo ali iščemo alternativne načine bivanja. Velike korporacije, kot so npr. IBM, General Motors, Ford ipd., že dolgo

---

19. Feng šui (Feng Shui) dobesedno pomeni 'veter in voda' in označuje starodavno kitajsko metodo določanja najprimernejšega položaja zgradb, grobnic in templjev. Temelji na usklajevanju petih osnovnih elementov (zemlja, ogenj, kovina, voda in les) z dvema primarnima silama (jin in jang), ki se v naravi prepletajo in imajo na človeka ugodne ali neugodne vplive.

vlagajo v tečaje joge in različnih meditacij za svoje zaposlene, saj domnevajo, da se jim ta vložek zaradi njihove posledične večje učinkovitosti povrne. Hkrati pa novodobniške prakse ustrezajo sodobnemu kultu zdravja in mladosti, ki diktira množičen okus in do- loča prevladujoče življenjske sloge.

Presenetljivo pa je ob izjemno uspešni širitvi novodobništva na Zahodu očitno upadel optimistični naboj in samoidentifikacijski potencial, ki ga je koncept nove dobe brez dvoma vseboval v začetku. S tem ne mislimo na izjemno popularne in med množicami razpršene ideje in prakse, temveč na sam pojem nove dobe, ki se ga začnejo novodobniki že v devetdesetih letih otepati in danes skoraj ni več skupine ali posameznika, ki bi ga uporabljal za samooznačevanje. Celó tako paradigmatiki predstavniki novodobniškega gibanja, kot je Marko Pogačnik, danes nočejo biti novodobniki. Ko sem tega medna- rodno izjemno prepoznavnega geomantista in zdravilca Zemlje,²⁰ avtorja vrste tudi v tujini dobro prodajanih knjig, ki je v sedemdesetih letih nekaj časa preživel v slavni novodobniški komuni Findhorn na Škotskem, po povratku pa ustanovil majhno komuno v Šempasu na Krasu, v intervjuju Institucije zahodne religioznosti so izčrpane (Večer, 15. 2. 2003) omenil kot predstavnika novodobništva, je proti temu protestiral v pisnih bralcev. Pojem nove dobe danes očitno vsebuje negativno konotacijo in se pogosto povezuje z instantno, nepristno duhovnostjo, zato se z njim ne identificira praktično nihče več.²¹ Hkrati pa so novodobniške ideje in prakse močno razširjene med zelo raz- ličnimi segmenti sodobnih zahodnih družb, mnoge izmed njih so postale običajen del vsakdana.

Svojevrsten simptom procesov spreminjanja vloge in družbenega mesta novo- dobníške duhovnosti – predvsem njenega premika z obrobja zahodne kulture v njeno središče – je tudi analizirani Drnovškov obrat. Še pred dvema desetletjema bi bilo verjetno nepredstavljivo, da bi predsednik kakšne države v javnosti nastopal s tako izrazito novodobniškimi jezikom. Drnovškov primer pa kaže, da danes to za volilce ni več tako zelo nenavadno, kar dokazuje, da so novodobniške ideje postale nekaj splošno sprejemljivega. Iz Drnovškovega obrata in tega, kako je bil sprejet v javnosti, lahko sklepamo, da so novodobniške ideje in prakse v prevladujoči kulturi dobile domovinsko pravico – če je bil new age ob svojih začetkih tipična kontrakultura, je torej do danes postal legitimen del dominantne zahodne kulture.

---

20. Marko Pogačnik je tudi soustanovitelj in podpredsednik Drnovškovega Gibanja za pravičnost in razvoj.

21. V zadnjem času opažamo celo, da termin new age izginja tudi iz akademskih razprav; mnogi preučevalci sodobne religioznosti ga nadomeščajo z drugimi izrazi, kot so alternativna duhovnost (Sutcliffe 2002), neformativna duhovnost (Wood 2003), ekspresivna duhovnost (Heelas 2000), duhovno tržišče (van Hove 1999), nova duhovna gibanja in kultura (Shimanozo 1999), duhovna revolucija (Heelas in Woodhead 2005) ipd. Seveda pa se postavlja vprašanje, ali je smiselno in upravičeno opustiti poimenovanje zgolj zato, ker se z njim ne identificirajo posamezniki in skupine, ki jih preučujemo; še posebej zato, ker v raziskovalnem in znanstvenem smislu predlagani nadomestki niso učinkovitejši od izvornega oz. prvotnega new age, pa čeprav je bil z njim poimenovan precej nejasno definiran koncept.

Literatura

- Basanez, Miguel, Inglehart, Ronald in Moreno, Alejandro (1998): *Human Values and Beliefs: A Cross-Cultural Source Book*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Berger, Peter (1967): *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*. Garden City: Doubleday.
- Capra, Fritjof (1976): *The Tao of Physics*. London: Fontana.
- Capra, Fritjof (1983): *The Turning Point: Science, Society and the Rising Culture*. London: Fontana.
- Davie, Grace (2005): *Religija v sodobni Evropi: Mutacija spomina*. Ljubljana: Založba FDV (zbirka Kult).
- Debeljak, Aleš (1994): *Temno nebo Amerike*. Celovec: Wieser.
- Drnovšek, Janez (2006): *Misli o življenju in zavedanju*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ferguson, Marilyn (1979): *The Aquarian Conspiracy: Personal and Social Transformation in the 1980s*. New York: St. Martin's Press.
- Flere, Sergej, in Kerševan, Marko (1995): *Religija in (sodobna) družba: Uvod v sociologijo religije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Goljevšček, Alenka (1992): *New Age in krščanstvo*. Koper: Ognjišče.
- Hanegraaff, Wouter (1996): *New Age Religion and Western Culture: Esotericism in the Mirror of Secular Thought*. Leiden, New York, Köln: Brill.
- Heelas, Paul (1996): *The New Age Movement: The Celebration of the Self and the Sacralization of Modernity*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Heelas, Paul (2000): *Expressive Spirituality and Humanistic Expressivism: Sources of Significance beyond Church and Chapel*. V S. Sutcliffe in M. Bowman (ur.): *Beyond New Age: Exploring Alternative Spirituality: 237–254*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Heelas, Paul, in Woodhead, Linda (2005): *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Hove van, Hildegard (1999): *L'«emergence d'un »marche spiritual«*. *Social Compass*, 46 (2): 161–172.
- Lavrič, Miran (2002): *Sociološki pogled na novodobno duhovnost*. V A. Fištravec (ur.): *Subkulture: 101–135*. Maribor: Subkulturni azil.
- Luckmann, Thomas (1997/1967): *Nevidna religija*. Ljubljana: Krtina.
- Potrata, Barbara (2001a): *Duhovnost nove dobe*. *Časopis za kritiko znanosti*, 29 (202–203): 163–180.
- Potrata, Barbara (2001b): *Verske ideje, verske prakse: slovenski novodobniki in njihove prakse*. *Teorija in praksa*, 38 (6): 1144–1156.
- Pribac, Igor (ur.) (1992): *Happy New Age: Razčarani svet, ki se čara spet*. Ljubljana: Študentska založba, Časopis za kritiko znanosti.
- Shimanozo, Susumu (1999): *New Age Movement or New Spirituality Movement and Culture?* *Social Compass*, 46 (2): 121–134.
- Smrke, Marjan (2000): *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Sutcliffe, Steven (2002): *Children of the New Age: a History of Spiritual Practices*. London: Routledge.
- Škafar, Vinko (ur.) (1998): *Verstva, sekte in novodobna gibanja*. Celje: Mohorjeva družba.

Wood, Mathew (2003): Capital Possession: a Comparative approach to »New Age« and Control of the Means of Possession. *Culture and Religion*, 4 (1): 159–182.

Naslov avtorja:

dr. Aleš Črnič,
Fakulteta za družbene vede,
Kardeljeva pl. 5,
1000 Ljubljana
ales.crnica@fdv.uni-lj.si